

Studie z textové lingvistiky. Olomouc 1990, 187 s.

Olomoucká rusistika vyvíjí už po delší dobu nepřehlédnutelnou aktivitu ve více oblastech své činnosti. Máme na mysli např. pravidelně pořádané Olomoucké dny rusistů (letos v srpnu už jedenácté), vydávání ročenek, v nichž je důkladně dokumentována činnost pracoviště, a také řadu dalších aktivit. K nim se řadí recenzovaná publikace, která se nám bohužel dostala do rukou opožděně - vyšla totiž v roce 1990. Časový odstup od konference, na níž zazněly příspěvky soustředěné v tomto sborníku, je ještě větší (konference se konala už v dubnu 1988).

Konference a z ní vzešlý sborník byly vlastně dílčí rekapitulací výsledků dosažených při řešení výzkumného úkolu katedry, rozvrženého na období let 1986-1990. Mezi celkem 23 příspěvky převažují práce zkoumající ruský materiál (zpravidla v konfrontaci s češtinou, ale i jinými jazyky), zhruba třetinu však tvoří i nerusistické příspěvky - zastoupena je především anglistika a germanistika, v menší míře i další lingvistické obory.

Obsah sborníku podává náhorný průřez tehdejším stavem bádání v oblasti textové lingvistiky v celé jeho šíři a rozmanitosti. Na jedné straně v něm najdeme syntetické, obecněji pojaté a koncepčně zaměřené stati interdisciplinárního charakteru, na straně druhé jsou zastoupeny úžeji zaměřené dílčí, analytické studie.

Zásadním otázkám textové lingvistiky jsou věnovány úvodní tři příspěvky (J. Čer-

ný: *Textová lingvistika - kapitola z dějin lingvistiky*, W. Fal: *Текст как объект исследования в синтаксисе а R. Žimek: АКТУАЛЬНЫЕ ЗАДАЧИ ЛИНГВИСТИКИ ТЕКСТА ПО НОВОЙ СОВЕТСКОЙ КОНЦЕПЦИИ*). Jejich autoři se pokoušejí o rekapitulaci toho, čeho bylo v textové lingvistice dosaženo, a snaží se vymezit předmět jejího zájmu a perspektivní metody zkoumání. Jako aktuální úkol vidí vcelku shodně potřebu přehodnotit základní pojmy a ujasnit si, co je to vlastně text, resp. jak ho máme zkoumat. Tento požadavek se opírá o kritické zhodnocení počáteční fáze vývoje textové lingvistiky, pro kterou byla charakteristická aplikace postupů vyzkoušených v tradičních lingvistických disciplínách, především syntaxi. Toto pojetí, jež chápe text jako útvar spočívající v podstatě na stejných principech jako jednotky nižších úrovní (a lišící se od nich víceméně pouze větším rozsahem) a snaží se jej popsat pomocí pojmového aparátu a metod vlastních příslušným disciplínám), už zřejmě do značné míry vyčerpalo své možnosti. Druhé (modernější) pojetí pak chápe text jako útvar, který je od jednotek nižších úrovní kvalitativně odlišný, a odpověď na otázku, co je jeho podstatou, hledá nikoli ve zkoumání spojujících prostředků apod., nýbrž v definování nové jednotky, která by byla vlastní právě a jen textu. Jak ukazují některé novější práce, touto jednotkou by mohla být "významová kvanta", svého druhu

"ideje", které organizují celý text resp. jeho části, přičemž na rovině výrazu mohou mít různý rozsah a jazykový status. Tim ovšem nemá být řečeno, že by "tradiční postupy" měly být apriorně zavrženy. Uvedené modernější pojetí ilustruje příspěvek W. Sperbera *Некоторые проблемы, связанные с анализом макроструктуры текстов*, ve kterém je na materiálu textů z oblasti metodiky výuky ruštiny dokumentována globální strategie utváření (odborného) textu a navrženy některé principy, o které by se mohla lingvistika opírat při vypracování klasifikace struktury textu.

Nejpočetnější jsou ve sborníku zastoupeny příspěvky analyzující dílčí, úzce vymezené problémy. Bezmála dvacet statí se přirozeně vyznačuje značnou tematickou různorodostí - stranou zájmu nezůstala snad žádná lingvistická disciplína. Vzhledem k této skutečnosti zde přirozeně nemůžeme podat ani přibližný výčet, chtěli bychom však upozornit aspoň na některé obecnější tendence, které prolínají a svým způsobem sjednocují větší počet příspěvků. Charakteristický je především konfrontační pohled na řešenou problematiku, který je patrný jak u převážně teoreticky zaměřených statí, tak i u příspěvků zabývajících se spíše praktickými otázkami překladu. Mezi prvními zaujme příspěvek W. Gladrowa *Особенности связывания текста в русском и немецком*

языках, který se zabývá užíváním členu v němčině a jeho souvislostmi se strukturou textu a posléze si všímá způsobu vyjadřování obdobných kategorií v jiných jazycích. Dále uvedme např. statí K. Franka (*Konferenz und Kondensierung als konfrontatives Problem*), J. Zbrankové (*К вопросу о способах выражения чешского глагола muset в русском языке*) nebo D. Knittlové (*Role konotační složky textu в překладové эквиваленци*). Z druhé skupiny chceme uvést příspěvky E. Lotka (*Зрадні слова в полштинé а чéстинé*) a R. Lewického (*Безэквивалентные типы текстов как проблема перевода*). Dvě studie věnované otázkám jazyka literárních děl (*V. Hořejší: Výzkum jazyka francouzských šansonů; H. Munia: Функционирование личных имен в художественном тексте - материал čerpá z tvorby V. Astafjeva*) pak ukazují perspektivní oblast výzkumů, pro kterou je textová lingvistika jako stvořená. Některé příspěvky sice mají k striktněji chápané textové lingvistice volnější vztah, snaha o pohled na zkoumané jevy z hlediska jejich funkce v textu však leckdy odhaluje souvislosti, které by jinak zůstaly skryté.

Recenzovaný sborník je dalším dokladem, který potvrzuje úctyhodnou aktivitu olomouckého rusistického pracoviště. Lze jen doufat, že jeho členové udrží nasazenou látku i v současných složitějších podmínkách.

Jan Šturala